

MÍSTO, REGION A OBČINA

Praxe začíná ve chvíli, kdy naleznete své místo tam, kde jste.

DÓGEN

SVĚT JSOU MÍSTA

Slumy, prerie či mokřady známe ze své zkušenosti jako „místa“. V místě se stejně jako v zrcadle zračí všechno, a to do nejmenších podrobností. Chci pohovořit o místě jako o zkušenosti a předložit model toho, co znamenalo „žít v místě“ po většinu lidského života. Nejprve ale přiblížím jednotlivé kroky, jimiž dítě vrůstá do přirozeného společenství. (Máme termíny *enkulturace* a *akulturace*^{*)}, ale žádný, který by popsal proces, jakým se jedinec stává usedlíkem či znovuusedlíkem.) Přitom bychom získali další pohled na to, co by vyžadovala „civilizace divokosti“.

Pro většinu Američanů by byla úvaha o „domově“ neobvyklým úkolem. Jen málokdo z nich dnes může o sobě prohlásit, že pochází *odněkud*. Skoro nikdo netráví celý život ve stejném údolí ani nepracuje s lidmi, s nimiž se znal v dětství. Domorodci

^{*)} Enkulturace — proces, jímž si člověk během svého života osvojuje kulturu dané společnosti.

Akulturace — proces společenských a kulturních změn, k nimž dochází v důsledku kontaktu různých kultur.

(Podle publikace: Ladislav Hrdý a kol. — *Sociální a kulturní antropologie*, Praha 1993.)

kdekoliv na světě (výraz skutečně znamená „doma narozený“) a rolníci i měšťtí obyvatelé Starého světa zkušenost žít v místě mají. Je ovšem velmi důležité připomenout, že být obyvatelem, být spjat s místem vůbec nevyklučuje občasná cestování, obchodní cesty či alespoň vyhánění dobytka na letní pastviny. I tuláci, vyhledávající práci jen příležitostně, vždycky věděli, že někde na zemi mají své domovské místo, a mohli to u každého táboráku nebo na slavnosti prokázat svými písněmi.

Srdcem místa je domov a srdcem domova je krb, ohniště. Od něj se odvíjejí všechny výzkumné cesty a je to právě domácí krb, k němuž se starší lidé vracejí. Vyrůstáte a hovoříte jazykem, kterým se mluví doma, místním dialektem. Vaše rodina může mít zvláštní úsloví i výslovnost, lišící se od výrazů *domus*, *džia* nebo *je* nebo *kum*. Slyšíte historky vašich sousedů a příběhy mající vztah ke skalám, potokům, horám a stromům, které máte na dohled. Mýty o stvoření světa vám vyprávějí, jak byla stvořena *ta hora* a jak se tam ocitl *ten poloostrov*. Jak s věkem roste vaše odvaha, posouváte hranice svého světa dál od krbu (který je středem každého vesmíru). Krajina dětství se poznává nohama a její mapa se vrývá do duše — cesty, stezky a háje — zlý pes, dům potrhleho dědka, louka s býkem — a zvětšuje se a rozšiřuje. Všichni v sobě neseme obraz terénu, který jsme poznali mezi šestým a devátým rokem věku. (A může to být městská čtvrt stejně jako venkovská krajina.) Takřka bezchybně si dokážete znovu vyvolat místo, kudy jste chodili, kde jste si hráli, jezdili na kole nebo kam jste chodili plavat. Evokace takového místa i s jeho vůní a charakterem, procházka v něm ve fantazii — to má uzemňující a usazující účinek. I v současnosti nás může překvapit, co to udělá s lidmi, jejichž rodný kraj převálcovaly buldozery, nebo s těmi, kteří se kolem něho mihnou v autě, takže z něho vidí jen rozmazanou čmouhu. Jednoho mého přítele vždycky dojme vzpomínka, jak se avokádové sady jeho jihokaliifornské krajiny dětství měnily kopec za kopcem v předměstské čtvrti.

Naše místo je součástí toho, co jsme. „Místo“ má navíc jakousi nestálost: prochází prostorem i časem — řečeno slovy

Johna Hansona Mitchella, „časem obřadu“. Místo bude dočasně loukou, pak místem jehličnanů, pak buků a jilmů. Bude naplň říčním korytem, bude místem rozdrásaným a zbrázděným ledem. A pak bude zcivilizováno, vydlážděno, pomalováno, ohrazeno, ohodnoceno, zastavěno. Ale vždy jenom na okamžik, vždy to bude jenom dalších pár řádek na palimpsestu. Celá země je jednou velkou hliněnou destičkou, která uchovává už mnohokrát překryté nové i pradávné stopy po víření sil. Každé místo je samo sebou a je (vposledku) věčně divokým. Místo na zemi je mozaikou zakomponovanou do větší mozaiky — země je souhrnem malých míst, všech dokonalých drobných říší kopírujících větší i menší předlohy. Děti začínají poznávat místo poznáváním těch malých říší kolem domu, obce a okolí.

Chápání velikosti místa se rozšíří, když člověk začne poznávat *region*. Mladí slyší další příběhy a vydávají se na průzkumné cesty, které jsou také existenci zajišťujícími výpady, ať už jde o sběr dříví na otop, rybaření, cestu na trh nebo do obchodního domu. Součástí jejich vědomí se stávají hranice většího regionu. (Thoreau ve své *Chůzi* říká, že oblast třiceti kilometrů v průměru je natolik velká, aby její podrobné prozkoumávání vlastníma nohama zabralo celý lidský život — ale ani tak se vám nepodaří poznat ji do všech podrobností.)

Celkový rozměr regionu, příslušnou skupinou zvaného domov, závisí na typu země. Každá skupina je teritoriální, každá se pohybuje v rámci dané zóny, i nomádi se pohybují v rámci určitého území. Lidé žijící na poušti nebo ve stepích s velikými horizonty, které vás lákají, abyste vyrazili rovnou za nosem a šli, kam až dohlédnete, se pohybují v oblasti desítek tisíc čtverečních kilometrů. Původní hluboký prales se dá celý projít jen stěží. Lovci a sběrači v lesích kolem řek a na stepích se budou pohybovat v mnohem rozsáhlejších oblastech, kdežto lidé v úrodném údolí, ideálním to prostředí pro zahrady, nemusejí překročit vrchol nejbližšího horského hřebtu. Hranice regionu jsou striktně vytyčovány podnebím, které určuje rostlinné pásy

i typy půd a charakter krajiny. Pusté pouště, horské hřebenů či velké řeky určují široké okraje regionu. Překračujeme nebo se brodíme přes větší či menší hranice. Stejně jako děti, poznávající nejdřív svůj domov, i my se můžeme postavit na břeh velké řeky nebo na hřeben dělicího pohoří, abychom zjistili, že na druhé straně je odlišný typ půdy, rostou tam jiné rostliny a žijí jiná zvířata, stodoly tam mají jiné tvary střech a možná tam víc nebo míň prší. Hranice mezi přírodními regiony nejsou nikdy tak prosté nebo jasné, ale mění se podle takových kritérií, jako je biota, povodí, charakter krajiny, nadmořská výška.*) Ale v určitém bodě nakonec všichni poznáme, že už nejsme např. na Středočápadě, ale na Západě. Regionům posuzovaným podle přírodních kritérií se někdy říká bioregiony.

(Lidé předkolumbovské Ameriky překonávali velké vzdálenosti. Traduje se, že Mohavové od dolního toku Colorada měli pocit, že každý by měl aspoň jednou za život vykonat pěší cestu ke stolovým horám kmene Hopi na východě, ke Kalifornskému zálivu na jihu a ke břehům Tichého oceánu.)

Každý region má vlastní divočinu. Má své ohniště v kuchyni i své méně prozkoumané místo. Ve většině osídlených regionů bývalo obvyklé střídání prvotřídní zemědělské půdy, sadu a vinice, nekultivované pastviny, hájku, lesa a stepní nebo horské „pustiny“. Divočina tam byla de facto tím úplně nejzapadlejším koutem. Tyto méně navštěvované části jsou „tam, kde medvědi dávají dobrou noc“. Divočina je ve vzdálenosti překonatelné pěšky — což může znamenat tři dny, ale třeba i deset dnů chůze. Nachází se na drsném konci teritoria, v hlubokém lese nebo v močále —, velmi vzdáleném od místa, kde většina z nás bydlí a pracuje. Lidé tam chodí pro horské byliny, na lov či za samotou. Žijí mezi dvěma póly — domovem a divokými místy, která k jejich regionu patří.

*) Jim Dodge, 1981.

Součástí našeho dnešního znovusebeobjevování je nově nalezené vědomí, že jsme kdysi žili v místě. To vysvětluje význam slova „humánní“, což je etymologicky něco jako „pozemský“. Jeden můj přítel má občas pocit, že svět je vůči lidskému životu nepřátelský — říká, že nás chce nechat pomrznout a zabít. Ale jak bychom mohli *být*, kdyby nám planeta neobstarala právě tu podobu, kterou máme? Dvě okolnosti — zemská přitažlivost a snesitelná teplota v rozmezí mezi bodem mrazu a varu — nám daly tekutiny a maso. Stromy, po nichž šplháme, a zem, po níž chodíme, nám daly pět prstů na ruku a na nohu. „Místo“ (angl. *place*, z kořene *plat*, široký, prostorný, plochý)* nám dalo oči vidoucí do dále, potoky a větry nám daly pohyblivý jazyk a spirálovité uši. Země nás naučila chodit a jezero potápět se. Úžas nám formoval duši. Za to všechno bychom měli děkovat a tvrdší lekce přírody přijímat s vděčností.

POROZUMĚNÍ OBČINĚ

Stál jsem se svým spolulezcem na vrcholu Glacier Peaku a rozhlížel se po okolí: hřeben za hřebenem a vrchol za vrcholkem, kam oko dohlédlo. Na západě, za Pugetským zálivem se rýsovaly vrcholky Olympijských hor. Společník řekl: „Myslíš, že na tohle všechno je nějaký senátor?“ Stejně tak na Velké pánvi, kde poušť střídá poušť a hory střídají hory, je snadné dojít k názoru, že na zemi jsou dosud obrovské plochy, které nikdo nespravuje a které jsou snad zapomenuté či neznámé (nekonečné plochy jehličnatých lesů na Aljašce a v Kanadě) — nicméně všechno je to zmapované a pod nějakou správou. V Severní Americe je spousta takových míst pod veřejnou správou, která má vlastní problémy, ale jsou to aspoň problémy, které svým volebním právem můžeme ovlivňovat. David Foreman, zakladatel hnutí *Earth First!*, ne-

*) Místo — ze staročeského *miesto* (odtud „místo“ i „město“), původ nejasný, možné spojení s lotyšským *mist*, bydlet, avestským *miθnāiti*, bydlí, dlí, zdržuje se někde (Machek).

dávno objasnil svůj radikální postoj. „Nevycházím z idejí sociální spravedlnosti, levicové politiky nebo feminismu,“ říká David, „ale z hnutí na ochranu veřejných území — z pěkně obstarožního hnutí, které má původ kdesi ve třicátých letech a možná ještě dřív.“ Právě problémy těchto území a divočiny, jejich zneužívání, zpolitizovali John Muir, John Wesley Powell a Aldo Leopold.

Americká veřejná území dvacátého století jsou inkarnací mnohem starších institucí známých v celé Eurasii — v Anglii se nazývají „občiny“ —, které byly prastarým způsobem ochrany a spravování divočiny v samosprávných regionech. Fungovalo to dobře až do věku tržní ekonomiky, kolonialismu a imperialismu. A na tomto místě bych rád přiblížil princip, na jakém občiny fungovaly.

Mezi dvěma extrémami, hlubokou divočinou a soukromými pozemky zemědělských usedlostí, se rozkládá teritorium, které se nehodí pro pěstování obilí. V dávných dobách ho svorně využívali příslušníci určitého kmene či určité osady. Tato oblast, ohraničená divočinou a polodivočinou, má zásadní význam. Je pro zdraví divočiny nezbytná, neboť je obrovskou domovinou, odlehčujícím teritoriem a místem pro vše divoké, pro všechno, co létá a běhá. Je i základem hospodářství zemědělské vesnice, protože jeho přirozená rozmanitost zajišťuje mnoho nezbytností i příjemností, které soukromě spravovaná území zajistit nemohou. Obohacuje zemědělskou stravu zvěřinou a rybami. Společně užívaná země dodává dříví na otop, trámy a kámen na stavbu obydlí, hlínu na cihly, byliny, barvířské plodiny a mnoho dalšího. Právě tak tomu bylo i v ekonomice pastevců. Obzvláště důležitá je jako sezónní či celoroční otevřený výběh pro skot, koně, kozy, prasata a ovce.

Čistě teoreticky lze společně využívanou přírodní oblast považovat za základ neomezeného a nekontrolovaného individuálního využívání „obecně dostupných zdrojů“. Skutečností je, že tento princip se vyvíjel tisíce let a vždy v rámci určitého územního a společenského kontextu. V zemědělských společnostech Asie a Evropy existovaly obyčejové formy, které společně využívání země usměrňovaly. Neměli tam volný přístup cizinci

a existoval i dohled nad každým vstupem a využíváním jednotlivými domácnostmi. Občiny jsou definovány jako „nedělitelné území náležející členům místního společenství jako celku“. Tato definice nepostihuje skutečnost, že obecina je jak výjimečným územím, *tak i* tradiční společenskou institucí, která rozhoduje o únosné kapacitě pro své jednotlivé podjednotky a definuje práva a povinnosti těch, kteří ji využívají, jakož i tresty za prohřešky. Jelikož obecina je tradiční a *místní*, není totožná s dnešním „územím pod veřejnou správou“, které vlastní a spravuje ústřední vláda. Taková správa může být v případě národního státu buď destruktivní (jak je tomu v Kanadě a ve Spojených státech), anebo přiměřená (jak tomu často bývalo v minulosti) – ale v žádném případě se nejedná o správu místní. Jednou z myšlenek, které se objevují v současné diskusi o tom, jak naše veřejná území reformovat, je vrátit je zpět pod regionální kontrolu.

Příklad tradiční správy: co mohlo zabránit hospodářstvím hromadit stále víc a víc zásob a snažit se spást co největší plochu? Ve staré Anglii a doposud v některých švýcarských vesnicích*) mohl člen občiny vstoupit na obecné území jenom s tak početným stádem dobytka, které byl schopen uživit i v zimě ve vlastním výběhu. To znamenalo, že nikdo nesměl rozšířit své stádo o kus poslaný odjinud jen na dobu letní pastvy. (V právnické normanštině pro to existovalo pravidlo *levancy and couchancy*: mohli jste vyhnat jen takové stádo, které v zimním období skutečně „stálo a spalo“ ve vaší usedlosti.)

Obecina je smlouvou, kterou lidé uzavřeli se svým místním přírodním systémem. Slovo má poučnou historii: obecina (angl. common) je složeninou *ko*, „dohromady“, a (řeckého) *moín*, „držení společně“. Ale indoevropský kořen *mei* znamená ve své podstatě „postupovat, jít, měnit“. To mělo v daleké minulosti zvláštní význam jako „výměna zboží a služeb ve společnosti řídicí se obyčejem nebo právem“. Myslím, že to lze zpětně přirovnat k principu obdarovávacích ekonomik: „dar se musí dávat pořád“.

*) Netting, 1976.

Kořen slova přechází do latiny jako *munus*, „služba poskytovaná společenství“, odtud pak „municipalita“, samospráva.*)

Historie občin v Evropě a Anglii ve vztahu k vesnickým ekonomikám je dobře doložena. Po normanském vpádu do Anglie začali nad mnoha místními občinami získávat vládu lenní rytíři a vladaři. Oporou jim byla legislativa, Mertonův statut z roku 1235. Od patnáctého století pak šlechta ve spolupráci s městskými kupeckými cechy a státními úřady stále více oplocovala obecní půdu a přeměňovala ji podle svých soukromých zájmů. Ohrazování půdy podporovala velká sdružení zpracovatelů vlny, která měla z ovčí mnohem větší zisk než ze zemědělství. Obchod s vlnou spolu s jejím exportem na kontinent byl prvním moderním zemědělským podnikem, který měl destruktivní dopad na půdu i vyhnané rolníky. Ohrazování půdy v Anglii, zdůvodňované efektivností a vyšší produktivitou, ignorovalo sociální a ekologické dopady a v některých oblastech udržitelné zemědělství zcela rozvrátilo. Hnutí ohrazování půdy opět nabylo na síle v osmnáctém století: mezi lety 1709 a 1869 přešly asi dva miliony hektarů do soukromého vlastnictví, tedy každý sedmý hektar. Po roce 1869 se náhle vrátila idea zvaná „hnutí za volně přístupné území“, které konečně zastavilo ohrazování a díky vítězství v okázalém soudním procesu s pány čtrnácti panství vedlo k záchraně Eppingského lesa.

Karl Polanyi**) tvrdí, že ohrazování půdy v osmnáctém století vytvořilo vrstvu selských bezdomovců, které zoufalství donutilo stát se první průmyslovou dělnickou třídou na světě. Ohrazování bylo tragédií jak pro lidskou společnost, tak pro přírodní ekosystémy. Právě ohrazování má velký díl viny na tom, že současná Anglie má nejméně lesů a divoké zvěře v Evropě. Zábor občinové půdy na evropské pánvi začal také před pěti

*) Obecina stejně jako *obec*, *obecný* je odvozeno od staročeského *vóbec*, ze spojení *v-óbec*, v hromadu vespolek, veřejně. Základem je praslovanské *obьtь* (rusky *obšč* i *obščij*) utvořené příponou *-tjo* od předložky *obь*, okolo, ze všech stran (Machek).

**) Polanyi, 1975.

sty lety, nicméně třetina Evropy není zprivatizována dosud. Přežití obcí ve Švédsku je dáno zákonem, který dovoluje vstoupit každému na soukromý pozemek za sběrem lesních plodin a hub, přejít přes něj pěšky a tábořit mimo dohled usedlosti. Většina původní občinové země je nyní spravována státními pozemkovými úřady.

S občinovým modelem se lze stále setkat v Japonsku, kde jsou zemědělské vesnice nahuštěné v uzoučkých údolích, na jejichž dně se v *tanbo* pěstuje rýže a ve vyšších polohách se pak nacházejí zeleninová políčka a zahrady. Zalesněné kopce vysoko nad údolími jsou občinou, v Japonsku zvané *iriai*, což znamená „společný vstup“. Hranici mezi jednotlivými vesnicemi často tvoří horské hřebeny. Na svazích hory Hiei v kjótské prefektuře, severně od vzdálených meditačních chrámů v Yokkawě, patřících buddhistické sektě tendai, jsem náhodou narazil na muže a ženy z vesnice Ohara, kteří tam vázali drobné klestí na otop. Nacházeli se na obecním pozemku. Přímou v srdci japonských hor jsou lesy ležící mimo dosah všech vesnic, které by je mohly využívat. Na počátku feudalismu je ještě obývaly zbytky smíšeného, snad japonsko-ainuovského obyvatelstva, které se živilo lovem. Později si některé z těchto divokých území přivlastnil stát a prohlásil je za „císařské lesy“. V Anglii medvědi vyhynuli už ve třináctém století, ale v odlehlejších japonských horách, a to i občas na sever od Kjóta, je možné se s nimi setkat i dnes.

V Číně byla správa horských území povětšinou svěřena do péče vesnických rad. Jediné, co centrální vláda vyžadovala, bylo platit daně. Ty byly vybírány v naturáliích, přičemž se vysoce cenily místní speciality. Kromě rýže, dříví a hedvábí patřilo mezi požadavky hlavního města peří z ledňáčka, žlázy kabara pižmového, nosorožčí kůže a mnoho dalších exotických produktů řek a hor. Vesnické rady měly možnost vzepít se přílišnému vyčerpávání svých zdrojů, ale když hranice postupujícího odlesňování dospěla až k jejich území (zdá se, že pro lesy centrální Číny nastal rozhodující obrat ve čtrnáctém století), vesnická územní správa se rozpadla. Historicky vzato, uchvácení

občin — na Východě i na Západě —, ať už z moci centrální vlády či podnikatelů specializovaného hospodářství, mělo za následek degradaci divočiny i zemědělské půdy. Občas se najde dobrý důvod zabít i slepici snášející zlatá vejce: rychlé zisky lze reinvestovat kdekoli jinde a s vyšší návratností.

Tak jak násilím vylačovali euroameričtí vetřelci ve Spojených státech původní obyvatele z jejich tradičních občin, otevírala se země novým osadníkům. Na vyprahlém Západě však nebyla většina země nikdy osídlena a byla ponechána sama sobě. Původní obyvatelé, kteří znali a milovali bílé pouště a modré hory, byli nyní rozprášeni nebo pozavíráni do rezervací a noví obyvatelé (horníci a pár rančerů) nepřikládali této zemi žádnou váhu a ani nevěděli jak se o ní postarat. Obrovské území bylo de facto veřejnou doménou, k jejíž správě byly vytvořeny instituce jako Správa lesů, Správa přírodních parků a Státní pozemkový úřad. (Stejně typy území se v Kanadě a Austrálii nazývají „korunním územím“, což je historickým odrazem pokusu anglických vládařů sebrat obcí lidem.)

Lidé, kteří na současném americkém Západě hovoří o „pelyňkové rebelii“, mohou vzbuzovat dojem, že se snaží vrátit občinovou půdu pod místní správu. Pravdou je, že pelyňkoví rebelové se mají o místě, kde žijí, ještě hodně co učit — stále jsou to jen relativně noví přistěhovalci a jejich motivací není správa země, ale její využití. Někteří obyvatelé Západu, kteří začínají uvažovat v delších časových intervalech, nehorují pro privatizaci, ale pro lepší pozemkovou správu a větší ochranu divočiny.

Zdá se, že z historie životního prostředí Evropy a Asie plyne, že nejlepší správou občinové půdy byla ta místní. Brutální a často nevratné odlesnění oblastí kolem Středozevního moře ve starověku bylo extrémním případem zneužití občin silami, které jejich správu odebraly regionálním vesnicím.* Situace v Americe

*) Thirgood, 1981.

devatenáctého a počátku dvacátého století byla opačná. Opravdu místní obyvatelé, původní Američané, byli zdecimováni a demoralizováni a novou populaci tvořili dobrodruzi a podnikavci. Bez jakéhokoli státního dohledu měli pytláci, chovatelé dobytka a dřevařští magnáti zlaté časy. Přibližně od počátku šedesátých let se situace opět mění: instituce kdysi ustanovené k ochraně přírody se stále více projevovaly jako komplikované těžařského průmyslu, a proto místní lidé — kteří začínají být již skutečně místní — hledají pomoc u ekologických organizací a spojují se k obraně veřejných území.

Destrukce nabývá světových měřítek a „ohrazuje“ místní občiny, místní obyvatelstvo. Obyvatelé vesnic a kmenová společenství žijící v tropických pralesích jsou se souhlasem vlád jednotlivých států vyháněni ze svých domovů mezinárodními těžařskými společnostmi doslova buldozerem. Otřepaným argumentem používaným při vysídlování místního obyvatelstva je tvrzení, že pralesy, které patřily do společného vlastnictví jednotlivých kmenů, jsou buď soukromým vlastnictvím, anebo pod veřejnou správou. Jakmile je uzavřen vstup do obcí a vesničané jsou nuceni kupovat energii, dřevo a léky v obchodech dané společnosti, začíná ožebračování. To je jeden z příkladů, který Ivan Illich nazývá „pětisetletou válkou proti soběstačnosti“.

A co takzvaná tragédie občin? Podle této obecně chápané teorie dojde k tomu, že pokud se otevřou přístupová práva ke zdrojům, každý se bude snažit urvat co nejvíc, takže v případě pastevectví bude průvodním jevem nadměrné spásávání. Garrett Hardin a jeho spolupracovníci hovoří o tom, co by se dalo nazvat „dilematem obecných zdrojů“. Je to problém drancování „nikomu nepatřících“ zdrojů jedinici či korporacemi, které spojuje heslo: „Když to neudělám já, udělá to někdo jiný.“^{*)} Oceánský rybolov, globální koloběh vody, vzduch, úrodnost půdy — toho všeho se

*) Hardin a Baden, 1977.

ono dilema týká. Když se Hardin a kolektiv pokoušejí svůj model aplikovat na historickou občinu, jejich model selhává, protože neberou na vědomí, že obcí byly společenskou institucí, která nikdy v historii nebyla bez určitých pravidel a nikdy neomezený přístup nedovolila.^{*)}

V Asii a některých částech Evropy existují vesnice, jejichž původ sahá až do neolitu a které dosud dohlížejí na obcí prostřednictvím jakési rady. Každá obecina je jednotkou s určitými omezeními, přičemž důsledky nadměrného využívání se dotknou všech, kteří na občině závisí. V současnosti jsou tři možné osudy obecných zdrojů. Prvním je jejich privatizace, druhým je správa vládních organizací a třetím je — pokud je to dnes ještě možné —, že se stanou součástí pravé obcí přiměřených rozměrů a spravované místním obyvatelstvem. Třetí možnost už není realizovatelná v té podobě, jak jsme se o ní zmiňovali. Ale místně založené obecní nebo kmenové korporace či družstva (např. na Aljašce) tu a tam přežívají. Jak se zdá, jejich fungování se musí ohlížet na světový trh, a tak se potýká s problémem, jak zachovat v rovnováze tradici a udržitelnost na straně jedné a finanční prospěch na straně druhé. *Sealaska Corporation*, kterou si založili Tlingitové na jihovýchodní Aljašce, byla už několikrát kritizována (dokonce i zevnitř) kvůli tomu, že dovolila vykácet staré porosty.

Potřebujeme uzavřít celosvětovou „přirozenou smlouvu“ s oceány, vzduchem, ptáky na nebi. Úkolem je zahrnout veškerý znásilňovaný svět „obecných zdrojů“ do Ducha obcí. Zatím je tomu tak, že na každý zdroj na zemi, který není pořádně přibitý, pohlížejí dřevaři nebo ropní geologové z Ósaky, Rotterdamu nebo Bostonu jako na snadnou kořist. Tlaky rostoucího počtu obyvatel a mocenské nástroje etablovaných (ve skutečnosti ovšem křehkých, zmatených a v podstatě nikým vedených) ekonomických systémů zpochybňují vše, co je pro každého

*) Cox, 1985.

z nás zcela samozřejmě. Ale klamné může být i naše vnímání jejich etablovanosti.

Někdy se zdá až nepravděpodobné, že by společnost jako celek dokázala učinit moudrá rozhodnutí. Přesto není jiné cesty než volat po „obnově obcí“ — a to v moderním světě, který ještě zcela nepochopil, o co přišel. Tak jako noc po dni nechť se vrátí to, o č jsme se všichni dělili, to, co je naším větším já. Žádná „tragédie obcí“ nebude větší než toto: pokud neobnovíme obcí — a znovu se přímo osobně, místně, na obecní úrovni a lidsky nezapojíme do sdílené pavučiny divokého světa, pokud se sami touto pavučinou *nestaneme* — divoký svět bude mizet dál. A naše složité průmyslové kapitalisticko-socialistické kombinace nakonec zničí většinu živého systému, který nás drží nad vodou. A je zcela jasné, že ztráta místní obcí ohlašuje konec soběstačnosti a předznamenává zánik původní regionální kultury. V odlehlých koutech světa se tohle děje dnes a denně.

Občina je výjimečnou a vytříbenou společenskou institucí, v níž lidé kdysi žili svobodným politickým životem, pevně vpleteni do přírodních systémů. Občina je stupeň organizace lidské společnosti, která zahrnuje i ne-lidské. O stupeň výš nad místní obcí stojí bioregion. Nejdůležitějším krokem směrem ke spolupráci ekologie a ekonomiky je právě pochopení obcí a její role v rámci širší regionální kultury.

BIOREGIONÁLNÍ PERSPEKTIVY

„Region je jiný druh civilizace.“

MAX CAFARD

Malé národy minulosti žily v teritoriích, které splňovaly řadu přirozených kritérií. Není nic zvláštního na tom, že kulturní oblasti hlavních skupin původního obyvatelstva Severní Ameriky se téměř přesně kryly s široce definovanými hlavními biore-

giony.^{*)} Tato starší lidská zkušenost pohyblivého, neurčitého, ale opravdového domovského regionu byla v Eurasii obecně nahrazena svévolným a často násilným utvářením hranic náhle se vynořivších národních států. Vnucené hranice mnohdy přetínaly biotické oblasti i etnické zóny. Obyvatelé tak přišli o své ekologické vědomosti, o solidárnost se společenstvím. Staré zvyky považují flóru, faunu a krajinu za *součást kultury*. Ze skutečného světa kultury a přírody dnes zbyl jenom pouhý stín, přičemž za realitu je pokládán nehmotný svět politických jurisdikcí a výlučných ekonomik. Žijeme v době, v níž je všechno naruby. Starý smysl pro úcastenství můžeme opět trochu oživit tím, že odhalíme původní charakteristické znaky naší krajiny a že se budeme řídit spíše jimi — alespoň v domácím teritoriu a ve své mysli — než hranicemi náhodně definovaných národů, států a správních obvodů.

Regiony jsou „tělesa, jež prostupují částečně souběžnými prostory“^{**)}. Biota, povodí, ráz krajiny a nadmořské výšky, to je jenom pár aspektů, které region definují. Stejně tak kulturní oblasti zahrnují dialekty, náboženství, způsoby vypouštění šípů, druhy nástrojů, mýtické motivy, hudební stupnice, umělecké styly. Jednou z položek regionální charakteristiky by měla být flóra. Tak například pro severozápadní pobřeží Pacifiku je typická pobřežní Douglasova jedle. (To jsem důvěrně poznal jako chlapec, když jsem vyrůstal na farmě mezi Washingtonovým jezerem a Pugetským zálivem. Místní obyvatelé, Snohomišové, jí říkali *lukta tciyats*, „široké jehličí“.) Severní hranici oblasti jejího výskytu tvoří řeka Skeena v Britské Kolumbii. Vyskytuje se na západních svazích hor států Washington, Oregon a na severu Kalifornie. Jižní hranice pobřežního výskytu douglasky je stejná jako hranice tahu lososů, kteří už také nepokračují dál na jih od řeky Big Sur. Ve vnitrozemí tvoří jižní hranici výskytu douglasky severní vidlice řeky San Joaquin na západních

*) Kroeber, 1947.

**) Cafard, 1989.

svazích Sierry. Tato pomyslná čára vyznačuje hranice většího přirozeného regionu, který překračuje hranice tří států USA a jednu hranici mezinárodní.

Výskyt tohoto stromu se vztahuje k množství vodních srážek a teplotním výkyvům a určuje typ zemědělství, které tu lze provozovat, a také jaký je potřebný sklon střechy i jaké potřebujete příslušenství. Žijete-li v moderních městech, jakými jsou třeba Portland nebo Bellingham, pak vás takové drobnosti nemusejí zajímat. Ale pokud přesto víte, o čem rostliny a počasí vypovídají, pak už jste do místního dění vtazeni a můžete se tam cítit domáčeji. Souhrn všech těchto terénních vlivů je tím, co velmi volně nazýváme „duchem místa“. Znat ducha místa znamená uvědomit si, že jste součástí části a že celek je tvořen částmi, z nichž každá je celkem. Pochopíte část a jste cele uvnitř.

Jakkoliv se tyto představy mohou zdát donkichotské, skrývají v sobě spousty sil a možností. Roku 1984, měsíc po jarní rovnodennosti, jsme s Gary Holthausem sjížděli z Anchorage do Hainesu na Aljašce. Míjeli jsme horní hranici povodí řeky Copper, přešli několik přítoků Yukonu a překonali vrchol Hainesu. Celou dobu jsme projížděli dosud zamrzlou tajgou smrku sivého a černého. Když jsme sjeli průsmykem do slanovodní zátoky Chilkat, rázem jsme se ocitli v lesích tvořenými obrovskými sitkami, skunčím zelím^{*)}, vyrážejícím z močálů: tady už bylo jaro. Zde byl hraniční zlom mezi bioregiony. Austin Hammond a ostatní tlingitští starší mi prokázali cest a na druhý den mne pozvali na kávu do Havraního domu, kde jsem mohl vyslechnout dlouhé a velmi květnaté disputace o odpovědnosti lidí ke svému místu. Jak jsme tak hleděli čelním oknem na ledovce spočívající na vrcholcích hor za mořskou zátokou, Hammond je při svém výkladu o říších a civilizacích použil jako metaforu. Hovořil o tom, jak postupují a zase ustupují obrovské cizí síly — v tomto

^{*)} Angl. skunk cabbage, lat. *Lysichitum americana* — arónovitá, páchnoucí rostlina, podobající se zelí (pozn. překl.).

případě průmyslová civilizace — a jak je lidé žijící trvale na jednom místě mohou přežít.

Jednou v polovině sedmdesátých let jsem v montanském Bozemanu na konferenci vůdců a aktivistů původních Američanů slyšel z úst staršího kmene Vraních Indiánů něco podobného: „Víte, myslím si, že když lidé někde zůstanou delší dobu — a myslím tím i bělochy —, začnou k nim promlouvat duchové. Síla duchů přichází ze země. Duchové a staré mocnosti se neztratili, jenom potřebují, aby lidé zůstali na jednom místě delší dobu, teprve pak na ně začnou mít vliv.“

Bioregionálnímu vědomí se učíme *specifickými* cestami. Nestací mít jenom „lásku k přírodě“ nebo chtít „být v souladu s Gaiou“. Náš vztah k přirozenému světu se odehrává v *místě* a musí být podložen znalostí a zkušeností. Například: „skuteční lidé“ zcela běžně znají místní rostliny. Je to tak obvyklý druh vědomostí, že je v Evropě, Asii a Africe považován za cosi samozřejmého. Mnoho současných Američanů přitom ani *neví*, že „nezná rostliny“. To jenom ukazuje míru odcizení. Kdybychom měli aspoň kusé informace o flóře, potěšily by nás otázky typu: kde se setkává Aljaška s Mexikem? Bylo by to někde na severním pobřeží Kalifornie, kde se k sojce a sitce přidává nedvědice^{*)} a dub bílý.

Ale místo „severní Kalifornie“ říkejme raději bioregion Shasta. Současný stát Kalifornie (staré teritorium Alta California) se rozpadá přinejmenším do tří přirozených obvodů, přičemž severní třetina, jak ukazuje případ douglasky, patří skutečně k severu. Hranice této severní třetiny by procházela zhruba od rozvodí řek Klamath a Rogue na jih k Sanfranciskému zálivu a nahoru k deltě, kde se slévají řeky Sacramento a San Joaquin. Linie by pak pokračovala na východ k Sierra Crest a podél této sierry, jež je hranicí výraznou, na sever k Susanville. Rozvodí se pak po okraji Modocké planiny zeširoka klikatí na severovýchod k Warnerovu hřebenu a Husímu jezeru.

^{*)} Angl. manzanita, lat. *Arctostaphylos uva-ursi*, medvědice lékařská, v lidovém názvosloví též nedvědice (pozn. překl.).

Východně od rozvodí je Velká pánev, severně od Shasty je region Cascadia-Columbia a dál na sever je to, co nazýváme Ish River Country, povodí Pugetskeho zálivu a Georgijského průlivu. Proč na to tolik upozorňujeme? Opakuji: připravujeme se tak na to, jak začít být v tomto kraji doma. V Severní Americe jsou desítky miliónů lidí, kteří se tu narodili fyzicky, ale kteří tu dosud nežijí svým intelektem, imaginací ani svou morálkou. Původní Američané mají skutečně přednostní právo být zvaní „původními“. Ale ať už tuto zemi milují jakkoliv, jenom uvítají, když se i milióny i přistěhovalců přemění v „původní Američany“. Aby se ne-původnímu Američanovi stal tento kontinent domovem, musí se na této polokouli, na tomto kontinentu, příhodně zvaném *Želví ostrov*, *znovu narodit*.

To znamená, že musíme vědomě zcela přijmout a pochopit, že žijeme právě tady, a uvědomit si, že další tisíce let tu budou žít naši potomci. Musíme ctít starobylost této země — její divokost —, učit se od ní, bránit ji a pracovat tak, abychom ji mohli předat budoucím potomkům (všech bytostí) zdravou a s neporušenou biologickou rozmanitostí. Evropa, Afrika nebo Asie se pak stanou místem, odkud přišli naši prapředci, místem, které budeme chtít poznat a navštívit, ale které pro nás Američany už nebude „domovem“. Domov, v hlubokém, duchovním slova smyslu, musí být tady. Jméno „Amerika“ je jméno dané po cizinci. „Želví ostrov“ je jménem, které tomuto kontinentu dali původní Američané na základě mytologie stvoření.*) Spojené státy, Kanada, Mexiko jsou pomíjivé politické jednotky; mají svou legitimitu, samozřejmě, ale pokud budou ve vykořisťování této země pokračovat, ztratí v budoucnu svůj mandát. „Stát je zničen, ale hory a řeky zůstávají.“

Tato práce se však netýká jenom přistěhovalců hledajících nový domov na Západní polokouli, v Austrálii, Africe či na Sibiři. Volá po celosvětové duchovní očistě: po snaze nahlížet a vnímat povrch planety takový, jaký je — jako přírodu. Jen s takovým

*) Snyder, 1974.

vědomím lidé vždycky vyrazí, když uslyší nákladáky a buldozery, a stoupnou si před ně, aby bránili zemi a stromy. To je projev solidarity s regionem! Jak výstřední myšlenky hned na začátku. Bioregionalismus je vstupem místa do dialektiky dějin. Stejně tak lze říci, že „třídy“, které byly tak dlouho přehlíženy, — zvířata, řeky, skály a trávy — právě vstupují do historie.

Takové myšlenky obvykle vyvolají reakce plné předsudků a neinformovanosti. Lidé se bojí malé společnosti a kritiky Státu. Je těžké si přiznat, když už v něm byl člověk vychován, že je to Stát sám, který je ve své podstatě sobecký, destabilizující, entropický, neuspořádaný a nelegitimní. Připomínají provincialismus, regionální sváry, „nepřijatelné“ projevy kulturní rozdílnosti a tak dál. Naše filosofie, světová náboženství a dějiny směřují k uniformitě, univerzalitě a centralizaci — zkrátka k ideologii monoteismu. Samozřejmě že sousední skupiny spolu za zvláštních okolností vedly pŕtky po celá staletí — nekonečné vzpomínky a nepřátelství dohrořívají jako radioaktivní odpad. Dosud je tomu tak na Středním a Blízkém východě. Pokračující etnická a politická neštěstí v některých částech Evropy a na Blízkém východě sahají až do dob Říše římské. Není to ale něco, co by se dalo přisoudit bojovnosti „lidské povahy“. Před rozpínavostí prvních říší měly příležitostně spory mezi kmeny a přírodními národy takřka důvěrnou, „rodinnou“ povahu. Obrovský skok udělala válečná destrukce a zloba teprve se vznikem Státu.

V dobách, kdy lidé neměli tolik nahromaděných přebytků, neexistovalo žádné velké pokušení vstupovat do jiných regionů. Mohu vám dát příklad ze své části světa. Popíšu svou lokalitu: na západním svahu severní Sierry Nevady v povodí řeky Yuby, severně od jižní vidlice v nadmořské výšce devět set metrů, ve společnosti sametového dubu, pazeravu cedrového, Menziesovy planiky, douglasky a borovice těžké. Na západním svahu Sierry Nevady padá v zimě déšť i sníh a rostou na něm jiné rostliny než na suchém východním svahu. Před příchodem bílých osadníků měli původní obyvatelé žijící za hřebenem jen malé pokušení

přejít hory, protože jejich dovednosti byly specifické pro oblast, v níž žili, a v neznámém prostředí by mohli strádat hladem. Trvá to dlouho, než se člověk naučí znát jedlé rostliny, kde je hledat a jak je připravovat. A tak Wašoové z východní strany Sierry směřovali s Miwoy a Maiduy ze západní strany piniové oříšky a obsidián za žaludy, tisové luky a ušně*). Obě strany se setkávaly na letních loukách Sierry na svých společných obcích a tábořily spolu po celé týdny. (Horlivé nájezdnické, „barbarské“ kultury se vyvinuly jako odpověď sousedním civilizacím a jejich bohatství. Je zaznamenáno, že Čingischán při audienci ve své jurtě poblíž Bajkalu řekl: „Nebe je pohoršeno dekadencí a nádeherou Číny.“)

Na světě je možné najít takových příkladů relativně mírumilovné koexistence malých kultur víc než dost. Vždy tu byli lidé ovládající více jazyků, kteří v klidu a míru obchodovali a cestovali po obrovských územích. Rozdílly se často smazávaly sdílením duchovních stanovisek, obřadních zvyklostí a nesčetnými mýty a příběhy, které překračovaly jazykové bariéry. A co hluboké rozdílly způsobené náboženstvím? Nutno říci, že nejvýlučnějším náboženstvím je podivný soubor židovsko-křesťansko-islámské víry, který vznikl teprve nedávno a je ve světě (obecně) menšinovým jevem. Asijské náboženství a svět lidového náboženství vůbec — animismus a šamanismus — odlišnost oceňovaly anebo alespoň tolerovaly. (Zdá se, že skutečně vážné kulturní disputace jsou způsobeny rozdílnými chutěmi v jídle. Když jsem v Oregonu uvazoval stromy za traktor, měl jsem také za parťáka indiána z kmene Wasko, který měl ženu z kmene Čehelis ze západní strany hor. Ten mi vyprávěl, že když se spolu někdy hádají, ona mu nadává do „hnusnejch žrutů kobylek“ a on zas na ni křičí „rybožroute“!)

Kulturní pluralismus a mnohojazyčnost jsou planetární normou. Hledáme rovnováhu mezi kosmopolitním pluralismem

*) Angl. abalone shell — ušně, jedlý plž s ozdobnou plochou ulitou, připomínající svým tvarem lidské ucho, z rodu *Haliotis* (pozn. překl.).

a hlubokým vědomím příslušnosti k místu. Ptáme se, jak může celá lidská rasa znovu získat právo na sebeurčení v místě po tolika staletích, kdy ji o ně připravila hierarchie, případně centralizovaná moc. Nepleťme si to však s „nacionalismem“, který je pravým opakem, podvodem, loutkou v rukou Státu, rozšklebeným duchem ztraceného společenství.

Zde je jedna z možností jak začít. Bioregionální hnutí není jenom zemědělský program: týká se i obnovy sousedského života a ozelenění měst. Všichni se plynule pohybujeme v mnoha sférách, které zahrnují zavlažované oblasti, skládky tuhého odpadu, odlehlá pásma pod zvláštním dohledem a podobně. *Planet Drum Foundation*, založená v oblasti Sanfranciského zálivu, spolupracuje s mnoha dalšími místními skupinami na regeneraci města jako živého místa, na projektech, jako je vyhledávání a obnova městských toků.*) Jsou tu skupiny lidí, které spolupracují s lidmi Třetího a „Čtvrtého světa“**) na opětovném zviditelnění teritorií a baví se hledáním příhodných jmen pro nově ustanovené staré regiony†). Na Želvím ostrově se uskutečnily již čtyři bioregionální kongresy.

Nakonec dojde k citlivějšímu definování států na světě, ať už trvalých nebo pomíjivých, a politické hranice se začnou přetvářet podle charakteristických rysů modré planety. Potřeby udržitelných ekonomik, ekologicky citlivého zemědělství, zdravého a čilého společenského života, divokých domovin — i druhý zákon termodynamiky — to vše ukazuje na tuto cestu. Uvědomuji si také, že v tuto chvíli je to jenom jakési divadlo stejně jako ekologická politika. Ale není to jenom divadlo pouliční, je to vizionářské divadlo hor, polí a řek. Jak říká Jim Dodge:

*) Berg a kol., 1989.

**) Čtvrtým světem jsou míněny jak národy, které nazýváme přírodní, tak i ty národy s vlastní kulturou a identitou, které Stát nerespektuje ani jim neposkytuje autonomii — např. australské Pintubije, africké křováky, ale i Tibeťany, Navahy, pakistánské nebo indické Afghánce, Bretonce či Basky (pozn. autora).

†) *Raise the Stakes*, 1987.

„Možnosti úspěchu bioregionalismu... nejsou na pořadu dne. Pokud aspoň jeden člověk, skupina lidí nebo celá komunita bude žít plnohodnotnější život na základě bioregionální praxe, pak je to úspěch.“ To všechno může urychlit demontáž supervelmocí. V „Surre(gion)alistickém manifestu“ se praví:

Regionální politika se neprovádí ve Washingtonu, Moskvě ani v žádných jiných „sídlech moci“. Regionální moc „nesídlí“, ale protéká. Povodími i krevními řečišti. Nervovými systémy i potravinovými řetězci. Regiony jsou všude & nikde. Všichni jsme v rozporu se zákonem. Jsme místní a nesejíme s rukama v klíně. Nemáme vlast, stojíme na zemi. Jsme mimo státní hranice. Region je proti Režimu — každému Režimu. Regiony jsou anarchické.*)

JAK NAJÍT NISENANSKÝ OKRSEK

Burt Hybart letos po mnoha letech konečně přestal jezdit s vyklápěčkou, bagrem, grejdrem a pásovým traktorem. Silnice, rybníky a cesty jsou jeho skulpturami, tvary, které zůstanou na zemi ještě dlouho poté, co zmizí domy. (Za jak dlouho se zanese rybník bahnem?) Ale Burt ještě pořád proutkaří a hledá studny. Když jsem ho viděl naposled, stěžoval si na plíce: „Tenkrát se vířil prach za traktorem, že jsi neviděl ani ťuk. To jsem makal na pobřeží. A že dýzlák umí čudít.“

Pár z nás šlo na túru na Warnerův hřeben. Leží ve vzdáleném severovýchodním koutě Kalifornie, skutečné hranici povodí mezi horním tokem řeky Pit a severním okrajem Velké pánve. Ze srázy ve výšce dvou tisíc sedmi set metrů dohlédnete až do Oregonu, k Husímu jezeru, a dál po západní straně Warnerova pohoří k severnímu konci Surprise Valley. Suché pusté kopce na východě.

*) Cafard, 1989.

Pustý horský hřeben. Je tu flóra Skalistých hor, která přeskakuje pouštní pláně díky Steenovým horám v jihovýchodním Oregonu, Modrým horám a možná i díky Wallowskému pohoří. Dobytek je převáděn z Eagleville na východní straně, města založeného v osmdesátých letech minulého století. Majitel baru Eagleville vyprávěl, jak začátkem března ženou pastevcí svá stáda ovcí z nevadského Lovelocku a pak dál k Warnerovu hřebenu: bahnice vrhají mladé cestou. Koncem června přijedou na úpatí hřebenu a vyvezou ovce nahoru na louky na západní straně do výšky dvou tisíc čtyř set metrů. V září seženou stáda dolů do Madeline — beránky rovnou do nákladňáků a na jatka. Bahnice pak na zimu převezou kamion zpátky do Lovelocku. Stádo jsme našli na rozlehlých „nebeských pastvinách“ plných mulích uší*). Obchod s ovci patří se všim všudy Baskům. Starý osikový háj u stezky s poznámkami a obrázky pastevců v kůře, některé datované už devadesátými lety devatenáctého století.

Pattersonovo jezero je klenotem Warnerova hřebenu, plní starý ledovcový kar pod srázy nejvyššího vrcholku. Pod malými převisy sídlí sokoli. Mladí dravci vznešeně hlídají u svých hnízd. Na západě tvoří Mount Shasta dominantu těchto širých ploch porostlých různými druhy borovice (b. pokroucené a b. Jeffreyho), pokrytých ztuhlou lávou, žebrovím senosečných luk a řek, které se ztrácejí v podzemí. Ha! Tady je nejvyšší konec toho, čemu říkáme „horní tok“, — a blížíme se k bodu, kde je rozvodí, jedna strana náhorní plošiny se sklápí k řece Klamath, druhá k řekám Pit a Sacramento. Mt. Shasta je vidět z takové dálky — od Pobřežního pásma, od Sierry Buttes i od Downieville — skví se nad prameny celé severní Kalifornie.

Starý John Hold postupuje vzhůru řečištěm a poznamenává: „Tak o tohle vám šlo!“ Zná geologii, umí rýžovat těžký kov, který je těžší než písek, nikdy neztrácí lesk a nikdy nerezaví — zlato.

*) Angl. mule-ear flower, lat. *Wyethia mollis*, z čeledi složnokvětých (*Compositae*) (pozn. překl.).

Moderní zlatokopové jsou zde, je to společnost St. Joseph Minerals, a zkoumají „naleziště“, třetihorní štěrky. Oblastní inspektoři nakonec odsouhlasili Zprávu o vlivu na životní prostředí, a tak začínají výzkumné vrty. Nejedná se ještě o dolování se vším všudy, ale za osmnáct měsíců se vrátí s velkou nabídkou (a to kdoví jestli). Vrty nejsou patrné: malá těžní věž a maringotka ztracená mezi horskými hřebeny a v kaňonech plných sutí, která tam zbyla ještě z dob, kdy se písek promýval vodou svedenou z řeky.

Letos na podzim přišly vydatné deště brzy, a tak to bylo na všech pramenech znát. Pak přestalo pršet a prameny se také uklidnily. Teplý prosinec. Opravdové deště se spustily v lednu a spousta těžkého sněhu napadala ve výšce nad osmnáct set metrů, ne o moc níž. Letos lyžovalo víc dětí než obvykle. Odpor k lyžování (jako k dekadentní městské zábavě) se drobí rodinu za rodinou. Většina dospělých nikdy v horách nežila, nikdy nelezla po skalách, nelyžovala ani nechodila s batohem na zádech. Přestěhovali se sem z města a rádi se oddávají představě, že žijí v divočině. Jenom nemnozí z nich jsou horalové, kteří přesídlili sem dolů a jsou rádi, že mají nablízku pár sousedů. Děti chodí do Donnerova průsmyku jezdit na bílých krystalech budoucích vod řeky Yuby. Sám se teď vracím ke sjezdování na lyžích; zas to je úžasný pocit. Před vznikem světa motorů zřejmě právě jízda na lyžích dávala zakusit lidské bytosti jednu z největších rychlostí. A na běžkách projíždím celou oblast Sierry Buttes. Jednou v dubnu v noci za úplňku (poslední noc v měsíci) jsme s Billelem Schellem až do dvou do rána dělali túru kolem Yubského průsmyku, sníh zářil v měsíčním světle a lyže svištěly po ledových plotnách. Starým horalům se nakonec podařilo přimět k návratu do hor lidi, kteří si v údolí postavili dům, oplotili zahradu a zavedli kanalizaci. Únor přinesl pětadvacet centimetrů dešťových srážek za šest dní. Rybníky a prameny se vylily a země byla úplně stříbrná vrstvou vody. Čtyři a půl metru sněhu v Sugarbowl u Donnerova průsmyku.

Dva dědové na autobusové stanici Greyhoundu v Sacramentu. Ten starší vedle mě si lehce pořukává holí a jejím bodcem píchá do země před sebou — a rozhlíží se po místnosti, aniž by něco nebo někoho hledal. Na bradě má zbytky vajíčka. Občas mne ovane zápach zaschlé moči. Druhý stařec přechází sem a tam. Je jako ze škatulky: deku v plastickém nepromokavém obalu má srolovanou přes rameno, plstěný klobouk, bílý plnovous, kterým se vyznačují členové sekty amenitů. Červený šátek kolem krku, pracovní kalhoty s laclem. Zpod nohavic vykukují další kalhoty, možná od svátečního obleku. Tak si udržuje teplo a zároveň se snaží udržet si šaty čisté! Za časů, kdy jsem hodně cestoval, lidé říkali: „Jo, na zimu buď v Sacramentu.“

Chytil jsem autobus do Oaklandu. V Berkeley je na zdi budovy Lucas Books malba, ukazující průřez Alta California od severozápadního pobřeží až k Mohavské poušti. Kráčel jsem pozpátku přes parkoviště, abych malbu viděl vcelku, lvouny hřívnaté, kojota, jestřába, kreozotové křoví. Pak jsem si v jednom rohu všiml člověka, který malbu retušoval. Dal jsem se s ním do řeči, byl to Lou Silva, autor malby. Předělával myš a říkal, že se občas vrací, aby přimaloval další drobnou faunu.

Jaro je dobré pro jabloně, nasazují na hodně plodů. Pět srnečků s nachovými hrbolky parůžků na louce po ránu. Ještě ani nekončí vysokohorské lyžování a už je čas na ryby. Sazení a zedničení. Oblast se stále rozrůstá, i když už ne tak rychle jako před několika lety. Silný duch komunity počátku sedmdesátých let jaksí vyprchal, ale rád si představuji, že i když to jde poněkud obtížně, obyvatelé budou držet pospolu.

Hřeben San Juan leží mezi střední a jižní vidlicí řeky Yuby ve správní jednotce zvané Nevada County. Noví osadníci sem přicházejí už od konce šedesátých let. Sierrské okresy jsou „scestné“: řada jich překrývá horský hřeben a cesty mezi oběma stranami hor jsou v zimě často uzavřeny. Rozumné překreslení hranic by mohlo z okresů východní Sierry, východní Nevady

a východního Placeru vytvořit nový „Truckee River County“ s Truckee jako sídelním městem. Okrsky západního Placeru a západní Nevady jižně od jižní vidlice řeky Yuby by vytvořily nový příhodný okres. Okrsky Západní Sierra, severní Nevada a část Yuby by spojeny dohromady zahrnovaly povodí tří vidlic řeky Yuby. Já bych to nazval „Nisenanský okrsek“ podle původních obyvatel, kteří tu žili. Většina z nich byla v dobách zlaté horečky zlatokopy vyvražďena nebo vyhnána.

Lidé žijí na hřebenech hor, protože údolí jsou skalnatá nebo křovinatá a nemají rovné dno. V Sierra Nevadě není dobrou lidskou domovinou dno údolí, ale široký a tichý *hřeben* mezi kaňony.